

ГЛАВА 8

ЕДНО КАФЕ, КОЕТО НИКОГА НЕ Е САМО КАФЕ

„В Гърция плащаш за кафето, но получаваш правото да останеш.“

Няколко дни след неделята под старата асма в Панорама отново се върнах в Платамонас. Не бях успяла дори да разопаковам багажа си, когато телефонът звънна. Беше Димитри.

— Έλα για καφέ. („Ела на кафе.“)

Само три думи.

Погледнах часовника — беше дванайсет на обяд.

„Имам половин час“, помислих си. Дотогава вярвах, че това време е напълно достатъчно за едно кафе.

Малко по-късно вече седяхме в традиционното кафенио на площада, недалеч от пристанището. Сервитьорът погледна Димитри, а той само кимна. След минути пред нас се появиха две малки порцеланови чашки, две чаши леденостудена вода и по парченце локум.

— Знае какво пия вече трийсет години — каза Димитри.

Още не бяхме отпили от кафето, когато край масата се появи хлебарят и остави пред нас две топли тиропити — гръцки банички със сирене.

— Да не пиете кафе на гладно.

Не дочака благодарност. Само махна с ръка и продължи към пекарната.

След него се появи съседката Мария.

— Вечерта ще ви донеса смокини — подхвърли тя и изчезна зад ъгъла.

После един след друг мина поцалъонът, учителят и свещеникът. Всеки се задържаше за малко — колкото да остави новина, шега или спомен — и продължаваше по пътя си.

С всяко ново лице разговорът поемаше в друга посока — от политиката към морето, от маслините към децата, а после към онези, които вече ги няма, но продължават да живеят в семейните истории. За тях се говореше естествено, сякаш просто са станали от масата и всеки миг ще се върнат. Никой не поглеждаше часовника.

Когато за кратко останахме сами, погледнах почти недокоснатите чашки.

— Колко време продължава едно кафе?

Димитри се усмихна.

— Никой не знае. Тук кафето е само повод да останем по-дълго заедно.

Взе чашката и се загледа в плътния каймак.

— Знаеш ли какъв път е изминало това кафе, преди да стигне дотук?

Поклатих глава.

— Дошло е от арабския свят, преминало е през земите на Османската империя и постепенно се е превърнало в част от местното всекидневие. С годините кафенетата се умножавали. Хората идвали не само да отпият от малката чашка, а да разменят новини, да обсъдят случващото се и да споделят живота си.

Отпи бавно.

— Но не си представяй днешните заведения. Традиционното гръцко кафенио — καφενείο — било съвсем различен свят.

Погледът му се спря върху възрастните мъже на съседната маса.

Пуловете по таблата тракаха равномерно, сякаш отмерваха времето по свой собствен начин.

— В много села кафениото било предимно мъжки свят — продължи той.

— Там обсъждали реколтата, политиката и всичко, което се случвало наоколо. Понякога край тези маси решавали важни за селото въпроси, преди още да стигнат до кметството. Жените рядко сядали вътре.

Срещали се в домовете и дворовете, а ако някоя търсела мъжа си, изпращала детето да го повика. През зимата било достатъчно да почука по прозореца, за да му напомни, че е време да се прибира.

Той кимна към мъжете до нас.

— В някои села младежите сядали сред по-възрастните едва когато започнели да ги приемат като равни. Тогава идвало истинското изпитание — да научат неписаните правила.

— Какви били те?

— Започвали още с поръчката. По-възрастните обикновено пиели скéто — кафе без захар, защото казвали, че животът ги е научил да приемат горчивината. Учителите и търговците предпочитали мéтрио — умерено сладко, а младите най-често поръчвали у́лукó — сладко, и не пестели захарта.

В гласа му се прокрадна ирония.

— Разбира се, това били повече приказки, отколкото истински правила. Но в кафениото дори една малка чашка можела да стане повод да бъде съчинена цяла история за човека.

После лицето му стана по-сериозно.

— Подобни определения давали и на жените. Онази, която пиела сладко кафе, минавала за кротка и скромна, а предпочитащата го без захар — за дръзка, понякога дори за „лека жена“. Една поръчка била достатъчна, за да плъзнат клюки из цялото село.

Поклатих недоволно глава.

— Несправедливо.

— Не само това — продължи Димитри. — Ако мъж потопял геврек или бисквита в кафето си, веднага започвали подмятанията. Смятало се за женски навик и дори този невинен жест бил достатъчен, за да предизвика неодобрителни коментари.

Засмя се.

— Не знам дали всичко е истина, но така разказват старите хора. А техните истории понякога се помнят по-дълго от написаното в книгите.

Погледнах медното джезве, потънало в нагорещения пясък.

— Защо още го приготвят така?

— Защото хубавото кафе не търпи бързане. Пясъкът го нагрива равномерно, а каймакът се надига бавно — също като хубавия разговор. Ако го забързаш, разваляш и едното, и другото.

После посочи чашата с вода.

— Знаеш ли защо винаги я поднасят с кафето?

— Не.

— Някои отпиват преди него, за да изчистят небцето и да усетят по-добре вкуса. Други оставят водата за края. Всеки има свой малък ритуал.

Замълча, а после се наведе към мен, сякаш щеше да ми повери тайна.

— Но не всички ритуали били толкова невинни. Знаеш ли кое било най-опасното кафе?

— Имало и такава?

— Ако вярваме на легендите — да. Разказва се, че в старите квартални кафенета една чашка понякога носела скрито послание. Ако някой поръчал на друг кафе със сол, това не било шега, а открито предизвикателство. Според най-мрачните версии след такава поръчка двама мъже излизали навън, а се връщал само единият.

По гърба ми премина студена тръпка.

— Радвам се, че тези времена са отминали.

— И аз — кимна Димитри. — Но друг обичай е оцелял.

Обърна празната си чашка върху чинийката.

— Гледането на кафе?

Усмивката му стана почти детска.

— Мъжете се престрували, че не вярват, но слушали с не по-малко любопитство от жените.

В много села имало жена, за която се вярвало, че умее да разчита утайката. При нея идвали с различни надежди — една чакала писмо, друга сина си от чужбина, трета — любовта, която все не пристигала. Жената се взирала в тъмните следи по чашката и разказвала какво предстои, сякаш бъдещето вече ѝ било известно.

Едни си тръгвали успокоени, други — още по-тревожни, но почти всички се връщали. Може би не защото вярвали безусловно, а защото

понякога човек има нужда някой да му каже, че онова, което чака, все пак ще дойде. Желанието да надникнеш в бъдещето често е по-силно от страха какво ще откриеш там.

От съседната маса се разнесе смях. Сервитьорът мина покрай нас, погледна празните чашки и продължи, без да каже нищо. Не донесе сметката и не попита дали желаем още нещо.

Димитри го проследи с очи.

— Тук никой няма да те помоли да освободиш масата. Можеш да останеш, докато разговорът свърши. А понякога и след това.

Огледа площада.

— Знаеш ли как най-лесно ще познаеш туриста в гръцкото кафене?

— По фотоапарата?

— Не. По това колко дълго остава на масата. Туристът изпива кафето за десет минути и тръгва към следващата забележителност. Гъркът за същото време едва е отпил първата си глътка.

— Как една толкова малка чашка задържа хората с часове?

— Тук плащаш за кафето, но получаваш нещо повече — правото да останеш, без никой да очаква да си тръгнеш. Да поговориш с приятеля, който случайно минава, или със съседа, дошъл за пет минути, а останал цял час. В Гърция времето губи значение, когато има с кого да споделиш деня.

Погледнах часовника. Бяха минали няколко часа.

Слънцето се спускаше зад хълма. Деца караха велосипеди по площада, възрастни хора изнасяха столовете пред домовете си, а от отворените прозорци се носеше аромат на вечеря. Пощальонът мина още веднъж и

отдалеч ни помаха. Някой премести пул по таблата. Друг се засмя. Трети поръча още едно кафе.

А нашите чашки отдавна бяха празни. Кафето, за което бях отделила половин час, беше продължило цял следобед.

Димитри се изправи и се усмихна.

— Е, сега вече знаеш колко време продължава едно кафе.

Погледнах масата, празните чашки и хората около нас. Мислех си, че може би най-хубавите часове са именно онези, за които не си оставил място в плановете си.

Същата вечер седях на терасата с още една чашка кафе и гледах как последната светлина бавно се разтваря в морето. Денят си отиваше, но топлината на онзи дълъг следобед още ме сгриваше отвътре. Чувах смеха от съседната маса, тракането на пуловете и гласа на Димитри:

„Тук кафето е само повод да останем по-дълго заедно.“

Едва тогава разбрах защо в Гърция един разговор може да започне по обяд и да завърши чак със залеза. Тук кафето не се измерва в чашки, глътки или минути. Измерва се в разказани истории, в споделено мълчание и в онези редки мигове, когато никой не поглежда часовника, защото не иска срещата да свършва. Понякога е просто тишина, в която не се налага да бъдеш друг, освен този, който си.

Затова, когато някой грък ти каже „Ελα για καφέ“ („Ела на кафе“), той не просто те кани да седнеш до него. Прави място за теб в своя ден и ти подарява нещо, което в забързания свят все по-рядко даваме един на друг — времето си.

И без да го изрича, всъщност ти казва: „Остани. Денят е по-хубав, когато си тук.“